

УДК 94:[016+929 : 323.272] (477) “1917/1921”

Дуднік Олександр Якович,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського
dudn70@ukr.net
ORCID 0000-0001-5206-1129

ГЕРОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ (1917–1921 РР.): ВІДОБРАЖЕННЯ У БІБЛІОГРАФІЧНИХ ВИДАННЯХ

Мета дослідження – проаналізувати бібліографічні видання незалежної України, що присвячені героям-борцям за українську державу 1917–1921 рр., або включають матеріали про них в контексті формування колективної пам'яті й національної свідомості українського народу та створення соборної української бібліографії. *Методологія дослідження* полягає у застосуванні принципів історизму, систематично-порівняльного та джерелознавчого аналізу. *Наукова новизна*. Це перша спроба в українській бібліографії дослідити історію виходу в світ і зміст українських бібліографічних видань, присвячених героям визвольної боротьби 1917–1921 рр. *Висновки*. Українська бібліографія є відображенням неоднозначного ставлення українців до національних героїв визвольної боротьби 1917–1921 рр. Прикладом цього є насамперед метабібліографічні посібники провідних національних бібліотек України. Методологія їх укладання стоїть на перешкоді створення соборної української бібліографії.

Ключові слова: герої, національно-визвольна боротьба 1917–1921 рр., бібліографічні покажчики, українська соборна бібліографія.

Дудник Александр Яковлевич,
кандидат исторических наук, старший научный сотрудник
Национальной библиотеки Украины им. В. И. Вернадского

ГЕРОИ НАЦИОНАЛЬНО-ОСВОБОДИТЕЛЬНОЙ БОРЬБЫ УКРАИНСКОГО НАРОДА (1917–1921 ГГ.): ОТОБРАЖЕНИЕ В БИБЛИОГРАФИЧЕСКИХ ИЗДАНИЯХ

Цель исследования – проанализировать библиографические издания независимой Украины, посвященные героям-борцам за украинское государство 1917–1921 гг. или включают материалы о них в контексте формирования коллективной памяти и национального сознания украинского народа, создания соборной украинской библиографии. *Методология исследования* заключается в применении принципов историзма, систематически-сравнительного и источниковедческого анализа. *Научная новизна*. Это первая попытка в украинской библиографии исследовать историю выхода в свет и содержание украинских библиографических изданий, посвященных героям освободительной борьбы 1917–1921 гг. *Выводы*. Украинская библиография отображает неоднозначное отношение украинцев к национальным героям освободительной борьбы 1917–1921 гг. Примером этого являются, прежде всего, метабиблиографические пособия ведущих национальных библиотек Украины. Методология их составления препятствует созданию соборной Украинской библиографии.

Ключевые слова: герои, национально-освободительная борьба 1917–1921 гг., библиографические указатели, украинская соборная библиография.

Dudnik Oleksandr,
Ph.D. in History, Senior Research,
Vernadsky National Library of Ukraine

HEROES OF THE NATIONAL-LIBERAL FIGHT OF THE UKRAINIAN PEOPLE (1917–1921): REPRESENTED WITHIN BIBLIOGRAPHIC EDITIONS

The purpose of the article is to analyze biobibliographic, thematic bibliographic and metabibliographic editions of the period of independence of Ukraine, dedicated to the heroes-fighters for independent Ukraine 1917–1921, as well as bibliographic editions that include materials about these events in the context of formation of collective memory and national consciousness of the Ukrainian people, as well in the context of processes of the decommunization and creation of the national Ukrainian bibliography. The methodology of the research is to apply the principles of historicism, systematic-comparative, and source analysis. Scientific novelty: it was the first attempt in the Ukrainian bibliography to explore the history of going out and content of the bibliographic indexes dedicated to the heroes of the liberation struggle in 1917–1921. Conclusions. Long-lasting non-recognition by the leadership of the state of the fighters for the independence of Ukraine of 1917–1921 as national heroes had a negative impact on the preparation of biobibliographical aids, dedicated to these figures, hindered the formation of the collective memory of the Ukrainian people and increased bifurcation of national consciousness of citizens. The revolutionary events at the turn of 2013–2014, the beginning of the Russian aggression against Ukraine and adoption of the law on decommunization did not deprive Ukrainian society of ambiguous attitude to national heroes of the liberation struggle 1917–1921. An example of this is the metabibliographic aids of the leading national libraries of Ukraine. The methodology of their conclusion is an obstacle to the creation of the Ukrainian national bibliography, which would be stand out among the Russian and Soviet.

Key words: *heroes, national liberation struggle of 1917–1921, bibliographic indexes, the unity of Ukrainian bibliography.*

Актуальність дослідження. В Україні за роки незалежності не було сформовано єдиної історичної концепції колективної пам'яті народу. Влада на один щабель національних цінностей поряд з Українською народною республікою (УНР), Західноукраїнською народною республікою (ЗУНР) ставила радянсько-більшовицькі державні утворення, що насправді були маріонетками Росії. Процес декомунізації незалежної України розтягнувся на десятиліття. Навіть після схвалення в 2015 р. Верховною Радою України Закону України про декомунізацію він не закінчився. Ця проблема особливо гостро проявляється у висвітленні діяльності видатних постатей революційної доби 1917–1921 рр., зокрема С. Петлюри [11, с. 5]. Як наслідок, День героїв України – 23 травня, запроваджений у 1941 р. Організацією українських націоналістів (ОУН) на честь українських воїнів – борців за волю України, не відзначається на загальнодержавному рівні, що позначається на колективній пам'яті і національній свідомості громадян України, їх ставленні до національно-визвольної бороть-

би українського народу 1917–1921 рр. та її героїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Бібліографічні покажчики в контексті вивчення української визвольної боротьби 1917–1921 рр. розглядали у своїх дослідженнях Т. Добко і О. Дуднік [6]. Але в українській історіографії не виявлено досліджень, в яких висвітлювалися б бібліографічні посібники як важливі історичні й бібліографічні джерела про національних героїв революційної доби.

Мета дослідження – проаналізувати біо-бібліографічні, тематичні бібліографічні й metabibliographic видання періоду незалежності України, що присвячені героям-борцям за незалежну Україну 1917–1921 рр., або включають окремі матеріали про них в контексті формування колективної пам'яті й національної свідомості українського народу та створення української соборної бібліографії. Розглядаються бібліографічним виданням, укладені на честь військових діячів та ідеологів українського націоналізму революційних років, які боролися за українську державу.

Виняток становлять персональні покажчики на честь гетьмана П. Скоропадського.

Методологія дослідження полягає у застосуванні принципів історизму, систематично-порівняльного та джерелознавчого аналізу. Наукова новизна – це перша спроба в українській бібліографії дослідити історію виходу в світ і зміст українських бібліографічних видань, присвячених героям Української революції 1917–1921 рр.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Українські біобібліографічні видання, що висвітлюють життя і діяльність героїв Української революції (1917–1921 рр.) були започатковані в середині 30-х років ХХ ст. в еміграції. Першу бібліографічну працю було приурочено і знаковій фігурі українських визвольних змагань, головнокомандувачу армією УНР – **Симону Петлюрі**. Приводом до її написання було вбивство С. Петлюри радянським агентом в Парижі 1926 р. Видання стало один із засобів увіковічення пам'яті героя та поширення об'єктивної інформації про нього. Автором біобібліографічного списку «*Симон Петлюра (Матеріали для бібліографічного покажчика)*» (Париж, 1939) був відомий бібліограф-емігрант П. Зленко. Лише у другій половині ХХ ст. з'явилося нове біобібліографічне дослідження «*Symon Petlura*» (Toronto ; New York, 1977), укладене українськими вченими-емігрантами – Олегом і Олександром Підгайними.

В незалежній Україні перша бібліографічна праця, присвячена цій визначній постаті, з'явилася лише у 1999 р. – «*Симон Петлюра (1879–1926)*» [19]. Уклали покажчик фахівці Львівської обласної універсальної наукової бібліотеки (ОУНБ). Наступний невеликий за обсягом бібліографічний посібник про отамана Армії УНР – «*Петлюра С. В. (1879–1926)*» [14] видано у 2007 р. Дніпропетровською ОУНБ (нині м. Дніпра). До нього увійшли документи за 1913–2007 рр. видання, а також література з книжкової колекції української діаспори з Канади (м. Торонто), що зберігається у фондах Дніпровської бібліотеки, всього 119 бібліографічних записів.

Після революційних подій 2013–2014 рр. в Україні побачив світ бібліографічний по-

кажчик «Симон Петлюра на сторінках українських газет 1917–1920 років» (Київ, 2015) [18]. Видання укладено фахівцями Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) і містять 2704 хронологічно поданих бібліографічних записів, що висвітлюють діяльність С. Петлюри у розбудові Українських збройних сил та в обороні української держави. До покажчика увійшли матеріали з газетних фондів НБУВ, в яких розкриваються й аналізуються особисті погляди Отамана на зовнішню політику УНР, а також його безпосередня діяльність на міжнародній арені.

В середині ХХ ст. П. Штепою вперше була укладена «*Бібліографія творів Дмитра Донцова*» (Вінздор, 1958), який належить до ідеологів українського націоналізму. Ідеї **Д. Донцова**, як і М. Міхновського, були інформаційною зброєю у боротьбі за українську державність. Проте в роки незалежності України влада всіляко відхрещувалася від цих героїв. Лише за Президента України В. Ющенка була здійснена спроба переосмислити їх діяльність. У 2008 р. з нагоди 125-річчя від дня народження Д. Донцова фахівці Сумської ОУНБ підготували біобібліографічну пам'ятку «*Будитель духу нації*» [4], до якої включено матеріали з фондів Канадсько-Української бібліотеки у кількості 30 записів. 3-поміж них і праці Д. Донцова про революційну добу.

2013 р. на Львівщині був оголошений роком Д. Донцова, а співробітники Львівської ОУНБ підготували біобібліографічний нарис, присвячений 130-річчю від дня його народження – «*Жити і бути всупереч усьому*» [8]. Праця розкриває сукупність ідейного багатства публіцистичної творчості Д. Донцова, його ідеологію «чинного націоналізму», концепцію політичної та соціальної організації нації. Нарис містить документи українського зарубіжжя, вітчизняні видання та інтернет-ресурси. Література структурована за такими розділами: «Роль творчої спадщини Д. Донцова у формуванні національної свідомості нової генерації українців», «Філософська концепція Д. Донцова і українське питання», «Дмитро Донцов і церква», «Дмитро Донцов і ОУН», «Поет лицарства українського» та інші.

Полковник Армії УНР, комендант УВО, перший голова ОУН та громадсько-політичний

діяч **Євген Коновалець** до 2018 р. (до визнання на законодавчому рівні ветеранів ОУН і Української повстанської армії (УПА) учасниками боротьби за незалежність України у ХХ ст.) не визнавався українською владою національним героєм. Але жителі Львівщини й Івано-Франківщини відкрито вшановували пам'ять свого видатного земляка. У 2001 р. з нагоди 110-річчя від дня народження Є. Коновальця співробітниками Львівської ОУНБ і Центральної районної бібліотеки Жовківського району Львівської області були підготовлені методичні поради (рекомендації) «*Євген Коновалець – речник суверенітету України*» [8]. Окремий розділ видання – бібліографія включає: спогади і дослідження про Є. Коновальця, «Звернення проводу ОУН з нагоди річниць від дня його народження» за 1960–90 роки; статті дослідників надруковані у журналах «За вільну Україну», «Українська думка», «Ратуша»; у книгах – «Євген Коновалець та його доба», «Життя і смерть полковника Коновальця»; матеріали з Енциклопедії українознавства, документальні джерела з Держархіву Львівської області; «Список рекомендованої літератури» і «Народні пісні про Євгена Коновальця».

Пріоритетним напрямом у політиці історичної пам'яті Президента В. Ющенко був національно-визвольний український рух ХХ ст. Підтвердженням цьому є: Указ Президента України № 793/205 від 16 травня 2005 р. «Про увічнення пам'яті видатних діячів УНР та ЗУНР ...», Указ № 297 від 2 квітня 2007 р. «Про заходи з відзначення 90-ї річниці подій Української революції та вшанування її учасників»; відкриті у 2007–2010 рр. архіви КДБ для широкого загалу. Як наслідок, з нагоди 120-ї річниці від дня народження видатного борця за незалежність України Львівська ОУНБ видала біобібліографічний нарис «*Провідник буремної доби. Євген Коновалець*» (Львів, 2012) [17]. Видання має розділи: «Праці Євгена Коновальця», «У полум'ї війни і революції», де представлено кілька нових архівних знахідок.

До 125-річчя від дня народження першого голови ОУН фахівці Івано-Франківської ОУНБ імені І. Франка підготували біобібліографічну пам'ятку «*Євген Коновалець – лицар національної звитяги*» [7]. Бібліографічна частина видання містить документальні дже-

рела з фондів бібліотеки та інтернет-ресурси й складається з двох розділів: «Книжкові» і «Періодичні» видання. В останньому розміщено публікації з періодичних видань української діаспори другої половини ХХ ст., радянської преси періоду «перебудови», сучасної регіональної періодики («Галичина», «Поклик», «Галицький кореспондент»).

Тільки в період незалежності України побачили світ персональні покажчики на честь **Нестора Махна** – відомого героя наймасовішого у ХХ ст. селянсько-повстанського руху на Запорізьких теренах. У 1999 р. співробітники Запорізької ОУНБ підготували бібліографічний посібник «*Нестор Махно: реальність і міфи*» [12], а в 2014 р. покажчик – «*Легендарний син Гуляйтілля*» [10]. Особливо цінним є другий, адже до нього включено понад тисячу описів бібліографічних документів. Матеріал систематизовано за розділами: «Спогади Н. І. Махна», «Життя та діяльність Н. Махна», «Махновський рух», «Махновщина і анархізм», «Народна творчість про Махна і махновців» та інші.

Біобібліографічний електронний список на честь Н. Махна укладено й співробітниками бібліотеки Дрогобицького педуніверситету ім. І. Франка – «*Бунтарське серце Півдня України ...*» [5]. До 40 описів списку, що поповнюється й далі, включено спогади Н. Махна, книги й статті про нього.

У 2014 р. Хмельницька ОУНБ ім. М. Островського видала довідково-бібліографічне видання «*Подвижник української ідеї*» [16], приурочене 120-річчю від дня народження **Якова Васильовича Гальчевського** (*Отамана Орела*) – захисника Подільського краю від червоних окупантів. Видання містить інформаційні матеріали про життєвий шлях героя, бібліографію видань і публікацій, присвячених Я. Гальчевському, відомості про Всеукраїнську громадську премію імені Якова Гальчевського «*За подвижництво у державотворенні*» та список її лауреатів.

Указ Президента України П. Порошенка 2016 р. і рішення уряду країни про підготовку й відзначення 100-річчя визвольної боротьби 1917–1921 рр. сприяли появі низки бібліографічних покажчиків з-поміж яких електронний бібліографічний список «*Один із військової еліти Галичини...*» [13], присвячений

135-річчю від дня народження видатного команданта УСС, полковника УГА – **Григорія Коссака**. Список містить 58 бібліографічних записів, що складають один розділ і висвітлюють основні етапи життя і діяльності героя. Цінність списку надають включені до нього праці українських дослідників з діаспори: С. Ріпещького, Я. Солтикевича, К. Трильового, М. Мінчака, Н. Гірняка та інших, в яких є інформації про Г. Коссака.

Література про багатьох як загальновідомих, так і маловідомих героїв визвольних змагань революційної доби відображається в окремих розділах тематичних і краєзнавчих покажчиків насамперед «Українська Центральна Рада: сторінки історії» (Харків, 1999). В краєзнавчому бібліографічно-фактологічному покажчику «Під зеленими шатами Холодного Яру: сторінками історії» (Черкаси, 2011) [15] подано окремі описи досліджень про козаків-гайдамаків Холодного Яру на Черкащині і створену ними Холодноярську республіку (1918–1922 рр.). У бібліографічному посібнику «Україна в революційну добу» (Кривий Ріг, 2017) окремо представлена біобібліографія праць про полковника армії УНР – **Андрія Мельника**, у бібліографічному покажчику «Українська Центральна Рада як чинник національної державності» (Запоріжжя, 2017) – про **Миколу Міхновського** та С. Петлюру, у покажчику «Січеславщина в огні та бурі революції 1917–1921 рр.» (Дніпро, 2017) – про генерал-хорунжого Армії УНР **Миколу Капустянського**, а в окремих підрозділах бібліографічного посібника «Черкащина у вогні революції 1917–1921 років» (Черкаси, 2017) – про отаманів **Зеленого і Григор'єва**.

Важливими є метабібліографічні джерела. Це «Довідкова книга з Культурної спадщини України» [1] С. Білоконя, в якій розкривається фактографічний зміст довідкових видань про відомих учасників Української революції 1917–1921 рр. – С. Єфремова, Є. Коновальця, В. Липинського. Метабібліографічний посібник «Українські персональні бібліографічні покажчики» (1856–2013) [20] містить персональні покажчики, що видавалися упродовж 1856–2013 рр. на честь відомих діячів, життя і діяльність яких були пов'язані з Україною. Але предметно-тематичний покажчик видан-

ня вказує лише на біобібліографічні посібники, приурочені радянським революціонерам-більшовикам і підпільникам. Покажчики на честь українських національних героїв революційної доби відображено за іншими тематичними рубриками, зокрема «державники». Методика укладання покажчика не дає змоги простежити історичні періоди та виокремити українську національну бібліографію зі складу російської і радянської.

У метабібліографічному виданні Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого «Біобібліографічні (персональні) посібники, видані в Україні (1884–2016)» [2] поряд з українськими персональними покажчиками як наприклад «Симон Петлюра (1879–1926)» та «Євген Коновалець – речник суверенітету України» представлено різноманітні радянські посібники, зокрема про комуністичних діячів – «Ленінської партії бійці», «Они удостоєні премії Леніна», «Видатні борці за радянську владу на Волині», «Поетична слава Росії» та інші. Така методологія укладання як вище згаданого, так і цього метабіобібліографічного посібника робить Україну складовою частиною єдиного пострадянського простору, а нині «руського мира». Бібліографи розглянутих праць не враховують чинник сучасної російсько-української війни, Закон України 2015 р. «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті». Тому як в основних частинах, так і в предметно-тематичних покажчиках цих бібліографічних видань не має розділів про революцію, визвольну боротьбу українського народу та інші періоди історії України. Не відокремлюється у них і національна українська бібліографія від російської і радянської. Такий підхід не сприяє формуванню єдиної історичної пам'яті, національної свідомості та ідентичності українців. Тому актуальними залишаються слова відомого українського бібліографа ХХ ст. М. Бойка, який писав: «... українська бібліографія бібліографій повинна бути одна соборна і повна. ... бібліографічні списки складені на рідних землях за часу «співжиття України з Москвою» повинні бути пильно перевірені, кращі твори віднести до національного бібліографічного кодексу, а меншовагтне включити до особливого реє-

стру, як документи втручання зовнішніх сил у працю авторів [3, с. 9-10].

Висновки. Отже, українська незалежна бібліографія, приурочена героям визвольної боротьби 1917–1921 рр. є відображенням неоднозначного ставлення керівництва держави і частини суспільства до національних героїв зазначених років. Вона відображає матеріали лише про незначну кількість визначних діячів того часу, визнання яких відбувалося і відбувається уповільненими темпами. Залежність бібліографічних досліджень від державної політики національної пам'яті стримує поширен-

ня інформації про багатьох інших героїв революційної доби (М. Омеляновича-Павленка, Д. Палієва, М. Кураха, В. Сальського, В. Петріва, М. Безручка та інших), заважає формуванню колективної пам'яті українського народу, посилює роздвоєність національної свідомості громадян. Крім того, укладачі окремих, зокрема метабібліографічних посібників, не враховують Закон України про декомунізацію, що до того ж перешкоджає формуванню соборної української бібліографії, яка б виокремлювалася б з-поміж російської і радянської.

Список використаних джерел

1. Білокінь С. І. Довідкова книга з культурної спадщини України : метабібліогр., зміст біогр. та ін. словників тощо: робочий зошит / НАН України, Центр культуролог. студій Ін-ту іст. України. Київ, 2009. 514 с.
2. Біобібліографічні (персональні) посібники, видані в Україні (1884–2016): покажч. бібліогр. посіб. У 2 ч. Ч. 1. / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого ; уклад. О. Кордюкова ; наук. ред. В. Кононенко. Київ, 2017. 336 с.
3. Бойко М. Бібліографія української бібліографії періоду державности і діаспори 1917–1980 / Volhynian bibliographic center. Bloomington, Indiana, 1989. 166 с.
4. Будитель духу нації : (до 125-річчя з дня народж. Дмитра Донцова) : [біобібліогр.] пам'ятка / Сумська обл. універс. наук. б-ка ; підгот. Л. П. Бадеха. Суми, 2008. 5 с.
5. «Бунтарське серце Півдня» України (120 років від дня народж. Нестора Махна, вагажка анархістського руху в Україні) : бібліогр. список / Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. Дрогобиц, 2014. URL: <http://ddpu.drohobych.net/departments/biblioteka/archives/1179>. (дата звернення: 19.08.2017).
6. Добко Т., Дуднік О. (2017). Біобібліографічні посібники з історії національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.) як джерело енциклопедичних досліджень. *Інститут енциклопедичних досліджень*. Київ. С. 34–43. URL: <http://ue.encyclopedia.kiev.ua/articles/2017/biobibliografichni-posibnyky-z-istorii-natsionalno-vyzvolnykh-zmahan-ukrainskoho-narodu.pdf>. (дата звернення: 16.01.2018).
7. Євген Коновалець – лицар національної звитяги : пам'ятка користувачу [до 125-річчя від дня народж. укр. громад.-політ. діяча, полковника Армії УНР, коменданта УВО, першого голови ОУН (1891–1938)] / Івано-Франків. обл. універс. наук. б-ка ім. І. Франка ; [уклад.: Н. Джус, І. Петрівська]. Івано-Франківськ, 2016. 16 с. URL: <https://ru.calameo.com/read/00282079113f7760c6857>. (дата звернення: 27.05.2018).
8. Євген Коновалець – речник суверенітету України : метод. поради / Львів. обл. універс. наук. б-ка, Жовків. центр. бібл. система, Центр. б-ка ; уклад. М. Сташків. Львів, 2001. 33 с.
9. Жити і бути всупереч усьому! : біобібліогр. нарис до 130-річчя від дня народж. Д. Донцова / Львів. обл. універс. б-ка; упоряд.: І. Лешнівська, Л. Рудик, Г. Москович. Львів. 2013. 50 с.
10. Легендарний син Гуляйпілля : (до 125-річчя від дня народж. Нестора Івановича Махна) : бібліогр. покажч. / Запоріж. обл. універс. наук. б-ка ім. О. М. Горького ; укладач Г. М. Нагорна. Запоріжжя : ВАЛПІС, 2014. 115 с. URL: <https://zounb.zp.ua/sites/default/files/imce/pdf/2014/mahno.pdf>. (дата звернення 11.04.2017).
11. Литвин С. Симон Петлюра у 1917–1926. Історіографія та джерела. Київ: Аквилон-прес, 2000. 462 с.
12. Нестор Махно: реальність і міфи: бібліогр. покажч. / Запоріж. обл. універс. наук. б-ка; уклад. Г. Нагорна. Запоріжжя, 1999. 20 с.
13. «Один із військової еліти Галичини»: до 135-річчя від дня народження Григорія Коссака, команданта УСС, полковника УГА, нашого земляка / уклад.: Р. Д. Кивацька ; Б-ка Дрогобицьк. пед. ун-ту. Дрогобиц, 2017. 9 с. URL: ddpu.drohobych.net/departments/biblioteka/.../Kossak.pdf. (дата звернення: 17.09.2018).
14. Петлюра С. В. (1879–1926): [бібліографія] / Дніпропетровськ. обл. універс. наук. б-ка ; уклад. Н. Блінова. Дніпропетровськ, 2007. 13 с.
15. Під зеленими шатами Холодного Яру: сторінками історії : бібліогр.-фактогр. покажч. / Черкас. обл. універс. наук. б-ка ім. Т. Шевченка ; [уклад.: Л. Т. Демченко, Н. В. Адешелідзе]. Черкаси, 2011. 40 с.

16. Подвижник української ідеї: до 120-річчя від дня народж. Якова Васильовича Гальчевського [військового і громад. діяча, сотника армії УНР] : довід.-бібліогр. видання / Хмельниц. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Островського ; уклад. В. О. Мельник. Хмельницький, 2014. 31 с.
17. Провідник буремної доби. Євген Коновалець : біобібліогр. нарис / Львів. обл. універс. наук. б-ка ; упоряд.: І. Лешнівська, Л. Рудик, Г. Москович. Львів, 2012. 72 с.
18. Симон Петлюра на сторінках українських газет 1917–1920 років: матеріали до біобібліогр. : [анот. бібліогр. покажч.] / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; [авт.-уклад.: О. А. Вакульчук (керівник) та ін. ; редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін.]. Київ : НБУВ, 2015. 377, [1] с.
19. Симон Петлюра (1879–1926): реком. покажч. л-ри / Львів. обл. універс. наук. б-ка, Б-ка діаспорн. л-ри; уклад.: Л. Рудих, І. Лемих. Львів, 1999. 27 с.
20. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856–2013) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; редкол. В. І. Попик (голова) [та ін.]. Київ, 2015. 469 с.

References

1. Bilokin S. I. (2009). Reference book on the cultural heritage of Ukraine: meta bibliogr., Contents of biogr. etc. dictionaries, etc.: workbook. Kyiv. 514 s. [In Ukrainian].
2. Kordyukova O. Kononenko V. (2017). Biographical (personal) manuals published in Ukraine (1884–2016): index. bibliographies. tool. At 2 Pat. 1 pat. Kyiv. 336 s. [In Ukrainian].
3. Boiko M. (1989). Bibliography of the Ukrainian Bibliography of the Period of Statehood and Diaspora 1917–1980. Bloomington, Indiana. 166 s. [In Ukrainian].
4. Badekha L. P. (2008). Awakener of spirit of the nation: (to the 125th Anniversary of Dmitry Dontsov's Birthday): [biography]. Sumy. 5 s. [In Ukrainian].
5. (2014) The rebellious heart of southern Ukraine (120 years since the birth of Nestor Makhno, leader of the anarchist movement in Ukraine) : bibliography. list. Drobych. [In Ukrainian].
6. Dobko T., Dudnik O. (2017). Bibliographic aids on the history of national liberation competitions (1917–1921) as a source of encyclopedic research. *Institut entsyklopedychnykh doslidzhen*. Kyiv. S. 34–43. URL: <http://ue.encyclopedia.kiev.ua/articles/2017/biobibliografichni-posibnyky-z-istorii-natsionalno-vyzvolnykh-zmahan-ukrainskoho-narodu.pdf>. [In Ukrainian].
7. Dzhus N., Petrivska I. (2016). Yevgen Konovalets – knight of national victory: a monument to the user [to the 125th birthday anniversary. ukr. public-flight. activist, colonel of the UNR Army, commandant of the UVO, first head of the OUN (1891–1938). Ivano-Frankivsk. 16 s. [In Ukrainian].
8. Stashkiv M. (2001). Yevhen Konovalets – spokesman for Ukraine's sovereignty: a method. advices. Lviv. 33 s. [In Ukrainian].
9. Leshnivska I., Rudyk L., Moskovych G. (2013). To live and to be against everything! : a biobibliogr. essay on the 130th anniversary of the birth. D. Dontsova. Lviv. 50 s. [In Ukrainian].
10. Nagorna. G. M. (2014). The legendary son of Gulyajpill: (to the 125th birthday of Nestor Makhno): bibliog. index. Zaporizhzhia : VALPIS. 115 s. [In Ukrainian].
11. Lytvyn S. (2000). Simon Petliura in 1917–1926. Historiography and sources. Kyiv: Akvilon-pres, 462 s. [In Ukrainian].
12. Nagorna. G. (1999). Nestor Makhno: Reality and Myths: A Bibliography. index. Zaporizhzhia. 20 s. [In Ukrainian].
13. Kyvaczka R. D. (2017). [“One of Galicia's Military Elite”: to the 135th Birthday of Grigory Kossak, USS Commander, UGA Colonel, Our Countryman”]. Drobych. 9 s. [In Ukrainian].
14. Blinova N. (2007). Petliura S.V. (1879–1926): [bibliography]. Dnipropetrovsk. 13 s. [In Ukrainian].
15. Demchenko L. T., Adeshelidze N. V. (2011). Under the Green Dress of Cold Yar: History Pages: Bibliographic Fact. Index. Cherkasy. 40 s. [In Ukrainian].
16. Melnyk V. O. (2014). An ascetic of the Ukrainian idea: to the 120-th anniversary of his birthday of the Yakov Vasilyevich Galchevsky [military and communities. of the figure, the centurion of the army of the UPR: reference-bibliogr. edition]. Khmelnytskyi. 31 s. [In Ukrainian].
17. Leshnivska I., Rudyk L., Moskovych G. (2012). Leader of a stormy age. Yevhen Konovalets: biobibliogr. sketch. Lviv. 72 s. [In Ukrainian].
18. Vakulchuk O. A. (2015). Simon Petliura on the pages of Ukrainian newspapers 1917–1920: materials to biobibliogr. : (анот. bibliographies. index). Kyiv. 377, [1] s. [In Ukrainian].
19. Rudykh L., Lemykh I. (1999). Simon Petliura (1879–1926): reком. the index of lit. Lviv. 27 s. [In Ukrainian].
20. Yatsenko O. M., Liubovets N. I. Ukrainian personal bibliographic indexes (1856–2013). Kyiv. 469 s. [In Ukrainian].